

ALIN CRISTIAN SCRIDON

West University of Timișoara

***A FORGOTTEN PORTRAIT OF THE ECCLESIASTICAL HISTORIOGRAPHY.
FILARET MUSTA – A BIBLICAL SYNAPSE IN THE EUROPEAN
THEOLOGICAL SPACE***

Abstract: The life and work of Bishop Iosif Filaret Musta, and of religious and secular realities in Caransebes, from the beginning of the twentieth century, will be the topics of our future book. Herewith, in a few pages we aimed to summarize the concerns and aspirations of an Orthodox monk from Eastern Europe.

Keywords: The Diocesan Theological Institute from Caransebeș, New Testament, Bible, Theology.

Fără îndoială că despre Filaret Musta s-a scris prea puțin. Sub acest aspect, trebuie ținut cont de faptul că abia au văzut lumina zilei lucrări însemnate, care au fost închinare unor mari repere ecleziastice bănățene. Astfel, modestul arhieru încă se lasă așteptat, pentru ca un cercetător să creioneze *in extenso* elemente ce țin de viața sa și contribuțiile aduse în orizontul teologic, dar și cultural.

Născut la 20 martie 1839 în casa preotului Adam Musta. Părintele Adam Musta era din Răcăjdia și fusese numit capelan la Văliug în Banatul istoric. Mama viitorului episcop, Ruja Dragomirescu era fiica preotului din Văliug și erau originari din Dubova. Filaret Musta a primit la botez prenumele de Filip (*F. D.*, 1921, XXXVI, nr. 42, p. 2). După absolvirea claselor primare la școala românească și nemțească din localitatea natală, a urmat cursurile gimnaziale la Beiuș, studiile de drept la Debrețin, iar Teologia la Caransebeș (1867-1868) și Lipsca (1868-1870), (Petrica, 2005, p. 237; Cilibia, 2012, p. 205). Proaspăt absolvent, este cooptat în echipa profesorală al Institutului Teologic din Caransebeș, începând cu anul 1870 (Cilibia, 2012, p. 205). Întrucât la Lipsca a beneficiat de prelegerile reputatului biblist german Constantin von Tischendorf, la Caransebeș i se atribuie *Catedra biblică*. Apoi, din anul școlar 1871-1872 este numit director al Institutului Teologic, funcționând în această calitate vreme de 17 ani, până în anul 1888.

Episcopul Ioan Popasu îl hirotonește în treapta diaconatului la 21 noiembrie 1871; hirotosit protodiacon la 16 aprilie 1872 în ziua de Paști; iar apoi preot celib de *Înălțarea Domnului*, în 9 mai 1874. Câteva luni mai târziu intră în tagma monahală la mănăstirea Hodoș-Bodrog, avându-l ca naș pe Corneliu Jivcoviciu (4 februarie 1875). Aici primește numele de Filaret.

a) Demnități bisericesti și laice

La 25 decembrie 1891 este hirotosit arhimandrit de episcopul Nicolae Popea al Caransebeșului, iar din 23 aprilie 1902 preia și funcția de vicar eparhial. După moartea lui Nicolae Popea, a fost ales episcop titular, dar rămâne neconfirmat de împăratul de la Viena. În baza articolului 118 din Statutul Organic șagunian, Filaret Musta conduce episcopia până la alegerea și confirmarea lui Miron Cristea ca episcop de Caransebeș. După evenimentele din 1918, în 1919 este ales senator în Parlamentul României în două legislaturi. Preasfinția sa a coordonat grupul parlamentar bănățean din Senatul României. Odată cu plecarea lui Miron

Cristea ca mitropolit primat se credea că Filaret Musta va prelua demnitatea episcopală, însă datorită vârstei, declină acesată ofertă în favoarea mai tânărului Iosif Traian Badescu. Totuși, în semn de prețuire teologiei români întruniți, după Marea Unire, în prima sesiune a Congresului Național Bisericesc (CNB) hotărâsc hirotonirea lui Filaret Musta în treapta episcopatului. Hirotonirea a avut loc la 5/18 octombrie 1921 în Catedrala mitropolitană din Sibiu (*F. D.*, 1921, XXXVI, nr. 41, p. 6). La acel fastuos eveniment din soborul ierarhilor a făcut parte: mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului; episcopul Ioan Ignatie Papp al Aradului, episcopul Iosif Traian Badescu al Caransebeșului, episcopul Roman Ciorogariu al Oradiei și episcopul vicar Ilarion al Sibiului (*F. D.*, 1921, XXXVI, nr. 42, p. 2-3). Hirotonirea în treapta episcopatului, dar și acceptarea lui Iosif Traian Badescu ca Filaret Musta să-i secondeze acțiunile în eparhia Caransebeșului atestă apropierea dintre cei doi ierahi bănățeni.

O încununare a activității sale pe tărâm teologic reprezintă acordarea titlului de *Doctor Honoris Causa* a Universității din Cernăuți la 17 mai 1929, la propunerea fostului cadru didactic de la Institutul Teologic din Caransebeș, ajuns pe cea mai înaltă treaptă a administrației teologiei cernăuțiene – decanul Vasile Loichița. Cu acest prilej, dogmatistul Vasile Loichița avea să consemneze în *Foaia Diecezană* (Loichița, 1929, p. 2):

„*Doctor honoris causa*”

Sub acest titlu Candela, revista teologică și bisericească din Cernăuți, publică în numerii săi pe Aprilie – Iunie a.c. următoarele: „Facultatea noastră de teologie, în ședința Consiliului ei din 17 Mai a. c., a conferit cu unanimitate de voturi titlul de Doctor în Teologie honoris causa Prea Sfinției Sale părintelui arhieru și vicar episcopesc al eparhiei Caransebeșului, Filaret Musta. Ierarhul nanogenar face parte din seria acelor bărbați aleși ai bisericii bănățene, pe cari mintea luminată a marelui Român și întâiul episcop de Caransebeș, Ioan Popasu, din epoca șaguniană, i-a știut alege și a-i grupa în jurul său, spre a-i avea vrednici împreună muncitori și continuatori ai operei sale inițiale, așa de importante pentru fundamentarea și îndrumarea pe calea înaintării a întregii vieți bisericești și școlare în reînființata (1865) episcopie a Caransebeșului, după greaua și îndelungata robie de mai bine de un veac de sub ierarhia sârbească. Născut dintr’o familie preoțească de pe valea Cărașului din Bănat, Prea Sfinția Sa, după terminarea studiilor sale universitare, intră la 1870 în serviciul eparhiei Caransebeșului, și timp de aproape 20 de ani ocupă catedra studiului biblic la nou înființatul Institut teologic din centrul eparhiei, conducându-l în acelaș timp și ca primul ei director. Trece apoi în serviciul conzistoriului diecezan ca referent în senatul bisericesc, și prin cunoștințele sale temeinice în viața administrativă-bisericească, devine cel mai de seamă sfetnic al primilor doi ierarhi: Ioan Popasu și Nicolae Popea și împreună conducător al bisericii bănățene, reprezentând-o în toate corporațiunile bisericești ale mitropoliei din Ardeal. Înaltele misiuni onorifice ale Prea Sfinției Sale din partea organelor superioare ale mitropoliei ardeleni, apoi, mai pe urmă, alegerea Prea Sfinției Sale (1908) în scaunul devenit vacant prin moartea academicianului Nicolae Popea dar neconfirmată de guvernul unguresc pentru sentimentele naționale intransigente a celui ales – sunt o grăitoare dovadă pentru importanta personalitate și rolul distins ce l-a avut P. S. Sa în viața noastră bisericească din acel colț de țeară bănățean. Totdeauna preocupat de nobilul gând, că fiecare din noi are datoria de a-și servi Biserica și Neamul cu cea mai scumpă conștiințiositate și cu maximul luminilor sale sufletești, - prezentându-se P. S. Sa, sub acest raport, totdeauna și în tot chipul ca o luminoasă sinteză a chemării și datoriei, - părintele arhieru Filaret Musta, cu sfânta muncă a sânguinții de albină, și-a îmbogățit sufletul cu cunoștinți și însușiri cari îl așează printre cei mai culți ierarhi ai bisericii românești. Grație nimbului vastei sale culturi, mai ales teologice, - pe terenul studiului exegetic al s. Scripturi, în biserica ardeleană, este o incontestabilă autoritate -, P. S. Sa și-a câștigat încă din anii

tinerețelor sale toată autoritatea și greutatea bărbatului fruntaș al cărui cuvânt era hotărâtor în toate chestiunile mari din viața constituțională a bisericii bănățene. – Viață plină de resemnări și curată ca a unui sfânt; caracter fără prihană; sever, dar drept și neclintit în fața datoriei; subordonarea oricăror considerațiuni personale până la abnegațiune, în pragul marilor și sfintelor cauze ale Bisericii și Neamului – iată virtuți cu cari și-a îmbodobit sufletul și și-a înscris pagini de netăgăduită frumuseță în istoria bisericii românești contemporane, nonagenarul biserican Filaret Musta dela Caransebeș! Luând în considerare acest pilduitor devotament și apostolică credincioșie cu care Prea Sfințitul Filaret Musta dela Caransebeș timp de șase decenii și-a servit Biserica și Neamul, Facultatea noastră de Teologie din Cernăuți i-a conferit Prea Sfințitului arhiepiscop și vicar episcopesc de Caransebeș Filaret Musta titlul de doctor în teologie honoris causa, aducând prin acest gest al ei și un binemeritat omagiu Bisericii noastre strămoșești din Bănat, permanentă și neadormită strajă a ortodoxismului și a ființării noastre din acesată extremă margine a extinderii noastre naționale”.

Pe de altă parte amintim că legislaturile de senator a episcopului Filaret Musta a coincis cu tulburările vremii. Se cunoaște că Marea Criză economică din România dintre noiembrie 1928 – noiembrie 1933 a dus la o instabilitate politică: au avut loc trei alegeri parlamentare și s-au succedat nouă guverne. Filaret Musta în baza legilor era senator de drept, iar membrii acestei părți a Senatului României era compus din: moștenitorul tronului, arhieriei ortodocși și greco-catolici, reprezentanții cultelor recunoscute de stat și conducătorii principalelor instituții ale statului. Acestora li se adăuga componența senatorială aleasă prin vot. Membrii trebuiau să fie trecuți de 40 de ani. Am făcut aceste precizări, întrucât *Foiaia Diecezană* într-un număr al său sublinia:

O lămurire

Unele ziare au publicat știrea, că P. S. Sa Arhierieul, Vicar episcopesc Filaret Musta a fost „huiduit” cu ocazia alegerilor. Desmințim această știre necontrolată, deoarece P. S. Sa n’a fost vre-odată huiduit de către alegători; „huiduelile” cum le numesc ziarele – au vizat cu totul alte persoane” (F. D., 1928, XLIII, nr. 52, p. 7).

Trece la cele veșnice de Sfânta Cuvioasă Paraschiva (14 octombrie) din anul 1930 la vârsta de 91 de ani, lăsând Episcopiei Caransebeșului biblioteca sa însumând 3000 de volume (Petrica, 2005, p. 242).

Filaret Musta a fost primul profesor al *Catedrei de Studiu biblic* de la Institutul Teologic din Caransebeș. Nu s-a distins prin publicarea unor opere pe tărâm nou testamentar. Dar totuși, trebuie să ținem cont de faptul că preasfinția sa a fost decanul de vârstă dintre bibliștii bănățeni. De asemenea, nu fără teme aducem aminte de perioada deficitară în lucrărilor biblice românești de la mijlocul secolului al XIX-lea. Contribuțiile biblice pot fi cuantificate mai degrabă prin rolul pe care l-a avut în cadrul Episcopiei, iar din această poziție a sprijinit *Foiaia Diecezană* și *Tipografia Diecezană* – cele două organisme fiind socotite ca cei doi plămânii care diseminau „aerul biblic” în Eparhia Caransebeșului.

b) Omul Musta în ochii contemporanilor

Distinsul cleric bănățean, Filaret Musta, ne este prezentat în ipostaza de intelectual rafinat cu studii în occident și abonat fidel al gazetelor de limbă franceză „Le Figaro” și „Le Gaulois” (Cilibia, 2012, p. 205). Așa cum am menționat mai sus, primul câștigător, dar neconfirmat în scaunul episcopal s-a născut în ziua de 20 martie 1839 în comuna Văliug,

astfel candidatul avea vârsta de 69 ani în 1908 (*F. D.*, 1930, XLV, nr. 42, p. 2-4). Dezavantajat de spiritul său naționalist intransigent, Filaret Musta, avea să piardă confirmarea împăratului (Moaca, 1930, p. 7). *Gazeta Foaia Diecezană* prezintă în unul din numerele sale simplitatea sa: „...a fost cu adevărat modest; un cărturar vecinic combativ; un spirit fin și de o rară erudiție; un temperament ordonat și autoritar dar în aceeași măsură de o bunătate a inimii, care nu se poate cuprinde în cuvinte” (*F. D.*, 1930, XLV, nr. 42, p. 3).

El este surprins în toate relatările vremii ca un adevărat monah, conștient de misiunea sa, Filaret Musta nu și-a dorit mărituri cu orice preț: „La episcopie n’ a râvnit, căci însuș spunea: n’ am râvnit după episcopie, trecutul îmi este martor. *O puteam avea în 1889, dară din considerente binecuvântate am declinat-o dela mine...*” (*F. D.*, 1930, XLV, nr. 42, p. 3)

Aurel Moaca spunea - în gazeta *Foaia Diecezană* că „decedatul Arhiepiscop a dat dovadă de abnegație atunci, când după trecerea actualului Înalt Prea Sfințit Patriarh Miron Cristea dela Episcopia noastră la București ca metropolit Primat n’ a reflectat să fie ridicat la treapta de episcop al Caransebeșului. În schimb i-s’ au dat toate onorurile, fiind scutit la bătrânețe de sarcina grea a răspunderii” (Moaca, 1930, p. 7) sau „Cine nu-l cunoștea, putea să creadă că-i o fire aspră, ceea ce însă nu este cazul, căci dacă știai să te porți față de venerabila sa persoană, era omul cel mai bun de inimă. Adevărat, că era impulsiv, se supăra ușor și adeseori, dar nu din adâncul interiorului, ceea ce l-a și conservat până la adâncă bătrânețe” (Moaca, 1930, p. 7).

Referitor la prima alegere de episcop, învățătorul Pavel Jumanca consemna: „În prima alegere s-a dat o covârșitoare majoritate de voturi bătrânului Filaret Musta. Se știa că nu va fi confirmat de către superioritatea de stat. O știa și dânsul. I s-a dat mai mult ca o satisfacție pentru lunga sa colaborare, devotată și cinstită, la organizarea și trăirea eparhiei. Bătrânul era emoționat până la lacrimi. Înțelegea bine teatrul ce se joacă și totuși era mulțumit căci voința națională i-a acordat dragostea sa” (Jumanca, 2011, p. 333).

Interesantă era concepția clerului de la începutul secolului XX în privința alegerii unuia din cele două componente: naționalitate și Biserică. Chiar dacă decantarea caracterului naționalist putea aduce prejudicii Bisericii, „sfințenia” naționalității era mai presus decât sacralitatea Bisericii: „Sufletul meu s-a mâhnit – spunea Filaret Musta - dar nu s-a rănit, prin vrăjmășia guvernului ostil bisericii și neamului nostru, ba am fost mândru de această vrăjmășie, bine știind că simțămintele mele naționale, iubirea de biserică și neam au fost spinul în ochii guvernului.” (*F. D.*, 1921, XXXVI, nr. 42, p. 5)

Din relatările contemporanilor aflăm informații interesante despre bătrânul episcop: „Este bine cunoscută bunătatea de suflet a uricuosului Arhimandrit Filaret Musta, care ne prezida, în numele Episcopului, examenele de sfârșit de an școlar. Se silea să ne ajute la răspunsuri, să scoată din greu pe cei care se încurcau.” (Jumanca, 2011, p. 96); „Arhimandritul Filaret Musta, care ne încuraja mereu cu glumele sale, cu vorbele de spirit și ocările, care ne cădeau așa de bine și ne înviorau” (Jumanca, 2011, p. 183).

Conturarea caracterului lui Filaret Musta, raportându-ne la presa vremii și la documentele arhivistice, nu poate fi socotită ca o îndeletnicire aridă. De aceea, socotim că invitația publică lansată de reputatul profesor Nicolae Bocșan, cu ocazia Simpozionului Internațional din Caransebeș (13 mai 2013) și adresată tuturor cercetătorilor, de a întocmi o monografie a vrednicului ierarh Filaret Musta, va aduce cu siguranță elemente noi. Aceste elemente, apreciem că nu vor schimba direcția portretizării a candidatului la scaunul episcopal: un monah simplu, cult și demn.

BIBLIOGRAFIE**A. Periodice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea**

Foaia Diecezană, Caransebeș, 1886-1940

B. Lucrări generale

Cilibi a, Constantin Jumanca, Pavel, Petric a, Vasile, *Biserica și societatea bănățeană în timpul episcopului dr. Iosif Traian Badescu (1920-1933)*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2012.
Amintiri. Anii tinereții, cuvânt înainte de Nicolae Bocșan, studiu introductiv, note și îngrijire de Laurențiu Ovidiu Roșu, Editura David Press Print, Timișoara, 2011.
Institutul Teologic Diecezan Ortodox Român Caransebeș (1865-1927), Editura Episcopiei Caransebeșului, Caransebeș, 2005.

C. Studii și articole în reviste bisericești, istorice și culturale

Loichița, Vasile, Moaca, Aurel, Redacția, *Doctor honoris causa în Foaia Diecezană*, Caransebeș, XLIV, 1929, nr. 29, 21 iulie, p. 2.
Portretul Arhiepiscopului Filaret încadrat în doliu, în *Foaia Diecezană*, Caransebeș, XLV, 1930, nr. 42, 19 octombrie, p. 7.
† Arhiepiscopul Dr. Filaret Musta, în *Foaia Diecezană*, Caransebeș, XLV, 1930, nr. 42, 19 octombrie, p. 2-4.

Mulțumiri

Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/140863, proiect strategic ID 140863 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.